

Klára Woitschová: Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783

/ Petr Mareš /

Výzkum veřejných institucí v raně novověkých a novověkých Čechách nestojí v popředí současného historického bádání. Ke každému příspěvku na toto téma je proto nutno přistupovat s náležitou pozorností, zvláště jednali se o zpřístupňování personálních údajů. Jednou z nejnovějších prací v dané oblasti a období je monografie historičky a archivářky Kláry Woitschové jako dílčí výsledek jejího dlouhodobého vědeckého zájmu o pražský apelační soud. Tématem, které si autorka předsevzala zpracovat, je personální obsazení apelačního soudu v letech 1548–1783. Kniha je rozdělena na dvě části – na část obecnou a část ediční. Obecná část pojednává ve stručnosti o historickém vývoji soudu, analyzuje vybrané prameny, odpovídá na některé obecné otázky spojené s jeho fungováním, personálním obsazením a obsazením, a předkládá východiska pro část ediční, která je především soupisem personálu ve formě stručných biogramů zasazených do jednotné šablony.

Prameny k soupisu personálu apelačního soudu v období 1548–1783

Obecná část začíná Stručným přehledem dějin apelačního soudu v období 1548–1783, který je shrnutím dosavadního stavu poznání vývoje soudu na základě literatury a několika pramenů, zvláště normativní povahy.

Následuje kapitola *Prameny k soupisu personálu apelačního soudu v období 1548–1783*, která je podle Kláry Woitschové podrobnou analýzou čtyř úředních knih, „které v sobě schraňují údaje pro různé časové úseky existence soudu a též způsob a účel jejich vzniku“ (s. 5). Jednotlivé svazky jsou analyzovány v pořadí podle inventárních čísel (tj. inv. č. 68, 69, 70 a 71), i když logičtější by bylo sledovat je podle předpokládané doby vzniku a „funkčnosti“ (tedy inv. č. 68, 71, 69 a 70), aby tak vyšla najevo jejich obsahová a časová provázanost nebo naopak návaznost. Ve zbylé části kapitoly autorka charakterizuje Wunschwitzův rukopis uložený v Archivu

Národního muzea, který je podle jejích slov z větší části opisem inv. č. 69 (neměl jsem ho k dispozici), a starší edice seznamů personálu apelačního soudu od J. Auersperga z roku 1805 a J. F. Schmidta z roku 1850 (s. 9–10).

První úřední kniha, kterou Klára Woitschová podrobila analýze, je v inventáři charakterizovaná jako manuál apelačního soudu (inv. č. 68). Autorka si všímá vnějších znaků knihy a vlastnické poznámky, časové rozpětí soupisových řad datuje do let 1548 – cca 1680 (správně má být 1681), a upozorňuje na tři období, po která byl do knihy personál soudu zapisován, tj. 1548–1619, 1619–1622 a 1622–1681.

Řada otázek, důležitých ke správné interpretaci a zařazení této úřední knihy mezi ostatní, zůstala ale mimo autorčinu pozornost. Za důležité bych považoval např. zjistit, pro která léta je soupis uměle sestaveným seznamem čerpajícím ze starších pramenů a pro která průběžně vedenou soudobou evidencí. Při analýze časového rozpětí knihy bych očekával vysvětlení, proč jednotlivé soupisové řady danému rozpětí neodpovídají, a jak se to promítlo v navazující úřední knize. Soupis prezidentů a radů byl totiž doveden pouze do roku 1642, soupis sekretářů a kancelistů do roku 1681 a soupis dveřníků do roku 1664. Pozornost autorka nevěnovala také např. pokusu o identifikaci písařů, přestože se v knize alespoň dva bezprostředně prozrazují – kancelista Albrecht Limmer v roce 1580 (fol. 8^r) a registrátor (dříve kancelista) Martin Kling v roce 1620 (fol. 23). V analýze nemělo chybět ani upozornění na několik přeškrtnutých jmen personálu působícího v předbělohorském období (viz fol. 4^r, 6, 9^r a 10^r). Že nejde o marginálie, ale naopak o významný prostředek k proniknutí do jinak více méně setrvačného mechanismu obsazování soudu vysvětlím dále (viz případ Wolfa z Rechenberku).

Z hlediska doby vzniku druhou úřední knihu (inv. č. 71) analyzovala Klára Woitschová překvapivě pouze v jednom odstavci (s. 9), a to i přesto, že „možná byla právě tato kniha jediná, do které byly zapisovány osoby průběžně po složení své přísahy“. Toto tvrzení lze ale podle mého názoru vztáhnout na všechny čtyři analyzované knihy nebo alespoň na jejich některé části. Podle autorky je kniha v inventáři označena lakonicky jako „Eid Buch“ (ve skutečnosti „Kniha přísah úředníků apelačního soudu (Eid Buch)“), za její název proto považuje nadpis na první číslované straně. Bez povšimnutí ale zůstalo, že byl tento název napsán ve dvou fázích. V první fázi, kterou lze datovat do doby prvního zápisu do svazku v roce 1622, napsal písař „*Der Herrn Appellation Rähthe, Secretarien und Canczley Personen Juramenta*“, ve druhé, kterou lze datovat do doby přísahy prvního apelační-

ho viceprezidenta, nad to nadepsal „*Ihr: Gn: Herren Herren Vicep[rae]sidentens wie auch*“. Podle mého názoru tento nadpis ale není skutečným soudobým úředním názvem knihy. Ten autorka přehlédla, ačkoliv je i přes své částečné poškození na její vazbě stále čitelný a zní zcela v souladu s označením v inventáři: „*Ayd Buch zur König: Appellat: Canzley [...]*“. Jen na okraj doplním analýzou nepodchycený detail, že v knize inv. č. 68 (na fol. 29^a a 38) je na tuto knihu přísah inv. č. 71 odkazováno v roce 1623 a 1628 právě jako na „*Ajdtbüchl / Aidtbüchel*“.

Časové rozpětí průběžně zapisovaného personálu datuje autorka shodně s inventářem do let 1622–1692. Mimo další zkoumání zůstává otázka, proč nebylo v jednotlivých soupisových řadách toto rozpětí dodrženo. Soupis radů totiž končí rokem 1650, resp. 1671, sekretářů 1671, resp. 1680, registrátorů 1671, lenních registrátorů 1692, kancelistů 1674 a dveřníků 1664. Mimo pozornost autorky stojí také určování autorství jednotlivých zápisů, jejichž rukopis se střídá s podobnou intenzitou jako v inv. č. 68. Povrchním prolistováním lze identifikovat alespoň rukopis německého sekretáře Jana Kramera z roku 1627 (fol. 6°).

Díky těmto svazkům jsou pro léta 1622–cca 1645 k dispozici dva soudobé soupisy personálu apelačního soudu. Hlubší analýza přitom mohla rozebrat jejich odlišnou funkci a původ. Zatímco úřední kniha inv. č. 68 byla radním manuálem vedeným v kanceláři apelačního soudu v Praze, byla úřední kniha inv. č. 71, obsahující navíc texty přísah k jednotlivým postům, knihou přísah vedenou v České dvorské kanceláři, kde budoucí personál apelačního soudu vykonával předepsané přísahy.

S ohledem na kontinuitu jednotlivých svazků úředních knih zůstal při analýze přehlédnutý jeden zajímavý detail, totiž že za soupisem průběžně zapisovaných apelačních radů končícím v roce 1650 je odkaz na novou úřední knihu: „*Vide vltiore[m] Seriem in Novo propterea erecto Libro*“ (fol. 8°), kterou je míněna úřední kniha inv. č. 69.

Úřední knihu inv. č. 69, která je v inventáři charakterizovaná jako „*Seznam zřízených radů a úředníků apelačního soudu (Instalationes)*“ podrobila Klára Woitschová nejpodrobnější analýze (s. 6–8) a podle jejích slov „byla zvolena jako základ pro edici připojenou ve druhé části přítomné monografie“ (s. 6). Časové rozpětí zápisů klade shodně s inventářem do let 1548–1757 a zjišťuje, že pro nejstarší období je kniha opisem starší předlohy nebo předloh. Bohužel začátek průběžného zapisování personálu nebylo možno určit. Analýza pokračuje zkoumáním obsahové stránky, nechybí upozornění na rozdělení jednotlivých stránek vertikálně napůl tak,

aby byly na jednu polovinu zapisovány doplňující údaje a na druhou jména a data přísah, a nechybí ani upozornění na problém neúplnosti soupisových řad. Ke konci analýzy hledá autorka odpověď na otázku, na základě čeho vlastně tato úřední kniha vznikla.

Jedinou poznámku mám k obsahu a funkci této knihy. V analýze zůstalo bez povšimnutí, že se postupem doby přeměnila z knihy přísah a instalací na knihu instalací. A i když ji autorka nazývá knihou instalací (s. 6), nepřizpůsobila tomuto faktu bod „Přísaha“ v edici. Týká se to zejména apelačních radů, u nichž se v roce 1741 přestalo s evidováním dat přísah a pokračovalo se pouze v evidování dat instalací. Na změněný obsah knihy ostatně upozorňuje pozdější nadpis na jejím hřbetu: „*Instelationes [!] de Anno 1548*“.

Autorka si také všímá, že jednotlivé soupisové řady zakončují odkazy na folia v následující úřední knize (inv. č. 70).

Poslední úřední knihou, kterou Klára Woitschová podrobila analýze, je inv. č. 70 (s. 8). V souladu s inventářem datuje autorka rozpětí zápisů do let 1757–1783, detailně rozebírá strukturu knihy a upozorňuje na pokračující rozdělování stran, kdy na levou byla zapisována jména a data přísah (!), na pravou doplňující údaje.

Opravit musím jenom tvrzení, že se z této knihy můžeme „dozvědět opět jméno a datum přísahy“. Tato úřední kniha totiž data přísah neobsahuje a je už čistě knihou instalací! Kromě změněné terminologie na to odkazuje také její název, který ale není stejný jako u inv. č. 69 (s. 8). Po invokaci následuje text tohoto znění: „*Verzeignus [!] aller /Titul=Plen:/ Herren Praesidenten, Vice=Praesidenten, und Herren Rathen wie Sie von zehenten Octobris 1757 von Ihro Kay: König: Allermildest Resolviret, und so dann bej diesem Kay=r König:e Appellations=Tribunali gewöhnlicher massen Instaliret worden, und zwar.*“ Nadpis na hřbetu je podobný nadpisu u inv. č. 69: „*Liber instalationum de anno 1757*“.

Obecná pravidla pro službu u apelačního soudu

V této kapitole se Klára Woitschová dotkla mechanismu obsazování soudu, problematiky přísah, víry a úředních dnů. Nejspíše zde měl být mechanismus podroben důkladné analýze, aby se zabránilo závažným chybám při zpracovávání edice (viz dále).

Z dotčených okruhů musím polemizovat s tvrzením ohledně víry. Ta totiž podle autorky „v počátcích existence soudu nebyla pro obsa-

zování míst rozhodující“ a změnu přineslo až Obnovené zřízení zemské z roku 1627, které nekatolíky z veřejných úřadů na dlouhou dobu vylučovalo (s. 11). Po prolísování úředními knihami inv. č. 68 (fol. 29[˘]) a inv. č. 71 (fol. 4–4[˘]) mohou ale tvrdit, že k nepřehlédnutelné změně došlo už na konci roku 1623, když byly nejvyšším kancléřem na rozkaz císaře uvedeny v život inovované formule přísah, které doplněním o přísahání na Pannu Marii automaticky vylučovaly z jejich vykonávání přívržence augsburské konfese. Nelze také zpochybnit podstatnou roli katolického vyznání při obsazování obnoveného apelačního soudu Ferdinandem II. v roce 1622 (inv. č. 68, fol. 28–29 a inv. č. 71, fol. 2–4).

Jakkoliv v historické vědě stále přetrvává názor, že předbělohorské období bylo v otázkách víry k představitelům veřejné správy tolerantní, nejen v případě apelačního soudu máme důkazy o opaku. Jedním z nich je případ Wolfa z Rechenberku, syna někdejšího apelačního rady Melchiora (viz NA, SM, sign. A 27/1/II, nefol., karton 37). Melchior v roce 1605 suplikoval císaři následující stížnost. Jeho syn Wolf byl 19. září 1603 jmenován apelačním radou, nato vykonal v české dvorské kanceláři přísahu, byl apelačním prezidentem instalován, hlasoval vedle ostatních radů a několik dnů v soudu zasedal. Po nějaké době odjel domů, a když se chtěl do úřadu vrátit, přikázal mu nejvyšší kancléř, aby se sedání v apelaci zdržel, dokud nevykoná přísahu na Všechny svatě! Melchior bránil svého syna tvrzením, že on sám přísahal v minulosti do několika úřadů pouze „na všemohoucího pána Boha“, mimo jiné v roce 1578 v přítomnosti nejvyšších zemských úředníků také do úřadu apelačního rady, a nikdy při tom nebyla jeho „augšpurská víra“ překážkou. K pokračování sporu se mi zatím nepodařilo dohledat další prameny. Jisté je pouze to, že byl Wolf 29. března 1610 z apelačního soudu propuštěn s tou milostí, aby nadále užíval titul císařského rady. Případ vrhá do jinak setrvačného mechanismu obsazování apelačního soudu zcela nové světlo, a posouvá také náš pohled na praxi evidence apelačních radů v úředních knihách. Jméno Wolfa z Rechenberku bylo totiž do úřední knihy inv. č. 68 na fol. 6 zapsáno („*Den Neunczehnden Septembris Anno 1603 ist Herr Wolfgangus von Rechenbergkh [etc.] zum Appellation Rath angehoht worden*“), později ale, bezpochyby v souvislosti s výše napsaným, až k nečitelnosti přeškrtnáno. Otevřenou otázkou zůstává, komu patřila další přeškrtnaná jména ve stejném svazku a za jakých okolností k přeškrtnání došlo (srov. výše).

Odměňování zaměstnanců apelačního soudu

Tuto kapitolu uvádí Klára Woitschová tvrzením, že „o platových podmínkách zaměstnanců apelačního soudu v prvních letech existence této instituce nemáme bohužel žádné informace. První konkrétní sumy jsou známy až z císařského reskriptu z 29. listopadu 1628.“ S tímto tvrzením musím také polemizovat. Základní přehled o platech zaměstnanců soudu a o jejich konkrétní výši už od roku 1548 je možno získat z komparativního materiálu, zejména ve fondu Stará manipulace (kartony 36–40), na který autorka ve své práci na několika místech odkazuje. Kartony obsahují nejen desítky žádostí o vyplácení obvyklých platů a penzí, ale také desítky navazujících nařízení panovníků české komoře, aby její rentmistrovský úřad žadatelům platy a penze v obvyklé výši vyplácel. Jen na ukázkou, radové pobírali v předbělohorském období obvyklou roční službu 300 tolarů („*jährliche/gewöhnliche Besoldung*“; „*gewöhnliche salarium*“) a roční penzi 100 tolarů („*samt der pension*“), první český sekretář roční plat 100 zlatých, zvýšený v roce 1550 na 250 tolarů (pro něj a jeho dva písaře), o padesát let později sekretář František Budvík ze Stráže 225 kop míšeňských ročně z taxy, kancelisti ročně obvykle 100 kop míšeňských z taxy.

Analýza platových podmínek personálu apelačního soudu v předbělohorském období je tedy možná, vyžádá si však důkladný průzkum alespoň ve fondech Stará manipulace a Česká komora, uložených v Národním archivu.

Přehled postů apelačního soudu

V poslední části tohoto oddílu knihy analyzuje Klára Woitschová jednotlivé posty v apelačním soudu z hlediska výkonu služby, početního zastoupení, zasazení do celkové kariéry jednotlivce apod. Vzhledem k výsledku zpracování edice (viz dále), která je východiskem těchto analýz, nemohu tuto část objektivně posoudit.

Edice

Druhý díl monografie Kláry Woitschové tvoří ediční poznámka, soupis (edice) personálu apelačního soudu v letech 1548–1783, anglické resumé a osobní rejstřík. Poznámku učiním pouze k edici, která má podle mého názoru tři problematická místa:

1. nejasný cíl
2. výběr použitých pramenů
3. „Přísaha“ v jednotné šabloně biogramů

Ad 1. V ediční poznámce postrádám přesně definovaný cíl edice. Určité vymezení se nachází na s. 39, pozn. 166, kde Klára Woitschová jmenuje prameny, které „byly zvoleny jako základ edice“. Nikde už se ale nedozvídám, co je míněno pod pojmem „základ edice“ a co si případně představit nad tímto základem. Protože je názvem monografie „Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783“, očekával bych, že v edici bude pokud možno kompletní soupis personálu soudu v uvedených letech sestavený na širokém spektru pramenů různých původců. Porovnáním s citovanými úředními knihami a komplementárními prameny jsem ale došel k závěru, že autorka vyčerpala pouze úřední knihy a komplementární prameny ponechala bez vysvětlení stranou. Ani v případě úředních knih ale nemohu říci, že se jedná o kompletní edici údajů v nich zapsaných, protože zejména v bodech „Předchozí/Další kariéra“ a „Poznámka“ se jedná o blíže nedefinovaný výběr.

Ad 2. Pro zpracování daného tématu měla Klára Woitschová k dispozici bohatou pramennou základnu: čtyři úřední knihy, Wunschwitzův rukopis, starší edice Auerspergovou a Schmidtovou a množství komplementárních pramenů. Z ní si za „základ edice“ vybrala úřední knihy inv. č. 69 a inv. č. 70. Získané údaje konfrontovala se zbylými úředními knihami (inv. č. 68 a inv. č. 71), s Wunschwitzovým rukopisem a s edicemi Auerspergovou (1805) a Schmidtovou (1850). Porovnávání s Wunschwitzovým rukopisem a oběma edicemi považují ale za zbytečné, protože jejich hlavním pramenem byly právě úřední knihy inv. č. 69 a inv. č. 70. Za chybné pak považují deklasování úředních knih inv. č. 68 a inv. č. 71 na „doplňkový“ pramen. Právě tyto knihy měly být jako soudobý pramen základem edice pro období cca od konce 16. století do konce 17. století, protože inv. č. 69 je pro stejnou dobu opisem starších pramenů a jako taková je zatížena neúměrným množstvím zkomolenin a chyb vzniklých při opisování (srov. dále body „Jméno“ a „Přísaha“). Za vůbec největší problém ale považují nevyužití komplementárních pramenů citovaných v úvodní studii (s. 5–10) a v soupisu pramenů a literatury (s. 37). Ty obsahují informace o desítkách jednotlivců, kteří nebyli v úředních knihách evidováni (namátkou mohu vybrat např. rady Jana Hoka z Cweyburku (přísahal 1610) a Ferdinanda Arnošta

hraběte z Valdštejna (přísahal 1644, ještě v roce 1646 figuruje na seznamu vyplácených radů), nebo sekretáře Jana Bezdědického z Bezděčí Hory, Řehoře Pátka nebo Michala Kala z Kalmansdorfu), a upozorňují na řadu mylných údajů v úředních knihách.

Ideální postup při zpracování soupisu personálu apelačního soudu v letech 1548–1783 by měl být podle mého názoru takový, že základním zdrojem dat pro personál v období 1548–1622 budou fondy Stará manipulace, Česká dvorská kancelář a Česká komora (úřední knihy inv. č. 68 a inv. č. 69 pouze jako vodítko), pro personál v období 1622–cca 1680 úřední knihy inv. č. 68 a inv. č. 71 a fondy jako v předešlém, a pro personál v období cca 1680–1783 úřední knihy inv. č. 69 a inv. č. 70 a fondy Česká dvorská kancelář a Česká komora.

Pozornost by se měla soustředit také na ty jednotlivce, kteří byli pánovníkem jmenováni, ale z různých důvodů nevykonali přísahu a nebyli instalováni. Např. Fridrich Lesota ze Steblova (jmenován radou 1582, zemřel před přísahou), Jindřich Berka z Dubé a z Lipé (jmenován radou 1587, k přísaze a instalaci ze zatím neznámého důvodu nedošlo), nebo Fridrich von Zedlicz (jmenován radou 1589, opakovaně odmítl místo nastoupit).

Ad 3. Šablona biogramu je podle mého názoru sestavena přehledně a obsahuje všechny podstatné body, které prameny ke zpracování nabízejí. Problém vidím pouze v užití termínu „Přísaha“, kterým Klára Woitschová nahradila plošně bez dalšího vysvětlení všechny soudobé německé a české termíny označující tři fáze obsazování apelačního soudu: jmenování, přísaha a instalace. Že se nejedná o marginálii, ukážu pro představu na několika nejčastějších termínech vyskytujících se v úředních knihách.

V inv. č. 68 (soudobý pramen cca 1565–1645) jsou nejčastějšími termíny: „*aufgenommen*“, „*angenommen*“, „*beeidet*“, „*vereidet*“, „*angenommen und beeidet*“, nebo „*installiret*“, v českých pramenech pak termín „*přijjat*“. V inv. č. 71 (soudobý pramen 1622–1692) je kladen větší důraz na datum instalace než na datum přísahy: „*wart so zu Wien albereit beaydiget worden, im Collegio Installirtt*“, „*wurde der so auch zu Wien daß Jurament schon abgelegett, installirett*“, „*wart beaydiget und im Collegio installirett*“ nebo „*ist, alß er zuvor zu Wien daß Jurament gelaistet, alhier zum appellation rath installirt worden*“. V inv. č. 69 (soudobý pramen cca 1689–1757) pak důraz na termín instalace pokračuje: „*ist beaydiget und installiret worden*“, „*ist nach geleisteten requisiten beaydiget und installiret worden*“, až např. u apelačních radů v roce 1741 zcela převládá. Úřední kniha inv. č. 70 (soudobý pramen 1757–1783) je s termíny: „*wur-*

den nach geleisteten Requisiten installiret worden“ nebo *„ist installiret worden“* už čistě knihou instalací. Termín přísaha se v ní v případě radů nevyskytuje vůbec, u dalšího personálu občas společně s termínem instalace.

Vyčerpávající přehled a analýza soudobé terminologie čekají logicky na své další zpracování.

Některé své výhrady mám také k jednotlivým bodům šablony biogramu, kterými jsou *pořadové číslo, jméno, lavice, přísaha, předchozí/další kariéra a poznámka*.

Pořadové číslo: Průběžné číslování jednotlivců v edici lze akceptovat. S čísly už ale nelze operovat při statistických výpočtech, tak jak Klára Woitschová činí např. u apelačních radů (s. 19) nebo sekretářů (s. 24). To bude možné až po zjištění všech zaměstnanců apelačního soudu na jednotlivých postech.

Jméno: Jména v edici Klára Woitschová podle ediční poznámky důsledně transliteruje, případné zvláštnosti označuje standardní značkou [!]. „Pokud ostatní komplementární prameny uvádějí dané jméno odlišně, pak je na tuto skutečnost upozorněno v poznámkovém aparátu.“ (s. 39). Problém vidím ve volbě úřední knihy inv. č. 69 za pramen ke zjišťování jmen personálu soudu. Kniha je, jak už bylo řečeno, pro období od poloviny 16. století do poloviny 17. století opisem starších předloh, a je zatížena řadou zkomolenin. Za základ v uvedeném období měly být vzaty úřední knihy inv. č. 68 a inv. č. 71. V nich zapsané soudobé formy a podoby jmen ale autorka považuje za „odlišné“ od „správných“ v inv. č. 69, a odkazuje na ně pouze v poznámkovém aparátu. Výsledkem je, že jsou v edici v období 1548–cca 1645 uváděny zkomolené tvary jmen, zatímco na ty správné je odkazováno v poznámkovém aparátu. Konkrétní ukázkou může být třeba apelační rada Jan Sixt Had z Proseče (s. 65, č. 100). Zatímco za základ edice byla vzata zkomolenina *„Johann Syxted von Prosecze“*, jsou v poznámkovém aparátu v závorkách správné soudobé tvary *„Sixt Hadt“* (viz inv. č. 68 a inv. č. 71). Doplnkové odkazy na Auerspergovu a Schmidtovu edici navíc potvrzují, že oba pánové vycházeli také z inv. č. 69, a proto nemohou být považovány za relevantní pramen. Příjmení *„Sixt Hadt“* totiž Auersperg přepsal jako *„Syphed von Prosecz“* nebo *„Spithed“*, Schmidt jako *„Johann Syphed“*.

Další výhrady k tomuto bodu nejsou už tak závažné. V ediční poznámce postrádám jenom upozornění a zdůvodnění, proč jsou u jmen důsledně vypuštěny stavovské tituly (rytíř, svobodný pán, hrabě). Na řadě míst

v edici se můžeme setkat s neúplnými křestními jmény (např. Martin Rabman, s. 60, č. 81, byl v soudobém soupisu zapsán jako Jo[hann] Martin Rabman viz inv. č. 68, fol. 7, v pozdějším opisu, který byl vzat za základ edice, bylo ale jméno Johann vynecháno, viz inv. č. 69, s. 12). Nepřesné čtení jmen z předlohy mohlo zapříčinit chybnou identifikaci jednotlivce (např. podle edice vykonali 11. května 1610 přísahu k úřadu kancelisty Martin Kling (s. 156, č. 34) a 3. ledna 1620 k úřadu registrátora Martin Kluge (s. 135, č. 1). Protože v druhém případě četla autorka v předloze špatně „Kluge“ místo správného „Kling“, vytvořila v edici i rejstříku z jedné osoby osoby dvě (s. 187)).

Lavice: Tento bod se týká pouze apelačních radů a lenních referentů. Lavice (doktorská, rytířská, panská) sice odpovídaly stupni urozenosti jednotlivce, detailní analýza by ale prokázala, že tato souvstažnost nebyla vždy automatická. Např. podle edice zasedl Adam Oldřich Zmyslovský z Radvanova do rytířské lavice, podle předlohy ale do doktorské (s. 68, č. 124; až v roce 1644 žádal o přeložení z doktorské do rytířské), Václav Michna hrabě z Vacínova podle edice do panské, podle předlohy ale do rytířské (s. 70, č. 132), Hubert Walderode z Eckhausenu podle edice do doktorské, podle předlohy do rytířské (s. 71, č. 142), atd. Za zmínku a vysvětlení by také stálo, proč jeden z prvních apelačních radů Adam Řepický ze Sudoměře, ačkoliv rytíř, seděl v panské lavici.

Přísaha: Obecné výhrady k plošné aplikaci termínu „Přísaha“ na všechny tři fáze obsazování apelačního soudu jsem podal výše. K nejčastějším případům došlo právě při nahrazení termínu „Instalace“ termínem „Přísaha“. Chyba vynikne zejména tehdy, když si uvědomíme, že přísahy vykonával personál soudu obvykle v České dvorské kanceláři (před rokem 1624 buďto přímo v Praze „*in der Behmisch: Hof Canczley Rathstubb*“ (inv. č. 68, fol. 21; s. 130, č. 14) nebo v expozituře u panovníkova dvora, např. v Linci (s. 130, č. 10), po roce 1624 nejčastěji ve Vídni (s. 69, č. 130), výjimečně i jinde, např. v Řezně (s. 69, č. 131)), zatímco k instalacím docházelo většinou až u apelačního soudu v Praze. Rozdíl mezi datem přísahy a datem instalace pak mohl být několikadenní (např. Martin Reymann přísahal 30. 5. 1614, instalován byl 13. 6. 1614, viz s. 130, č. 10), několikaměsíční (např. Otto Abrahám purkrabí z Donína přísahal 20. 10. 1640, instalován byl 22. 4. 1641, viz s. 69, č. 131), nebo dokonce několikaletý (např. Jan Richard Šváb z Ragersdorfu přísahal 31. 12. 1631, instalován byl 19. 9. 1633, viz s. 68, č. 121).

To může také vysvětlit, proč postupem doby datum instalace vytlačuje a nahrazuje datum přísahy, (viz inv. č. 71 a inv. č. 69), a proč se nakonec v úředních knihách datum instalace stává jediným evidovaným datem (vedle data jmenovacího reskriptu) (viz inv. č. 70).

Plošně aplikování termínu „Přísaha“ bylo chybou nejen u řady jednotlivců, ale také u celých bloků personálu soudu. Zmínil jsem se zatím jenom o soupisu apelačních radů, v němž se od roku 1741 evidovalo už jenom datum instalace. Dalším příkladem může být např. celý blok lenních referentů v letech 1651–1783. V jejich případě totiž prameny neuvádějí datum přísahy, ale vždy datum jmenování (srov. termíny „*ist resolvirt worden*“, „*ist bestellet worden*“, „*ist denominiret worden*“, „*ist worden*“, od roku 1736 už jen termín „*ist benennet worden*“).

Další ukázkou nedostatečného seznámení se s mechanismem obsazování apelačního soudu může být souvislá řada apelačních radů přibližně od roku 1669 do roku 1783. V jejich případě jsou v edici vyloženy špatně termíny „přísaha“, „instalace“, „řádný rada“ a „nadpočetný rada“. Příkladem za všechny může být apelační rada Václav Rosa (s. 77, č. 175). U bodu „Přísaha“ je v edici napsáno: „27. února 1670 supernumerarius, instalován 22. září 1670“, u bodu „Poznámka“: „Nastoupil na místo J. C. Maggauer“. Podíváme-li se ale do předlohy, zjistíme, že se u jména na pravé straně píše „*beaydiget und installiret worden 27. 2. 1670*“, v poznámce na levé „*Supernumerarius. Successit in locum D[omi]ni Maggauer 22. 7bris 1670, qui trānsit ad Scamnum Equestre*“. V edici by tedy mělo být u bodu „Přísaha“ napsáno správně „27. února 1670 přísaha a instalace jako supernumerarius“, u bodu „Poznámka“: „22. září 1670 postup na „řádné“ místo a plat J. C. Meggauer“. Navíc, chybným překladem a výkladem poznámky na levé straně přiřadila autorka Václavovi Rosovi vedle doktorské lavice také lavici rytířskou (s. 77, č. 175). Slova „...*qui trānsit ad Scamnum Equestre*“ se ale vztahují k J. C. Maggauerovi, který na rytířskou lavici postoupil skutečně 22. září 1670 (inv. č. 69, s. 34), zatímco na „řádnou“ doktorskou po něm ve stejný den právě Václav Rosa.

Další dezinterpretaci předlohy poukazující na nedůslednou práci s prameny a jejich nedostatečnou vzájemnou konfrontaci nacházím na příkladu lenních referentů č. 36–52 (s. 125–128). Kláře Woitschové nebylo podezřelé, že oproti „tradici“ mělo být 18. května 1763, tedy v jeden jediný den, jmenováno (podle autorky vykonali přísahu!) hromadně 17 lenních referentů (srov. s. 23). K tomuto výkladu ji přivedl bezpochyby zápis v inv. č. 70, s. 210–211, podle jehož záhlaví jmenoval („*haben ernennet*“) uvedeného dne apelační president František Xaver říšský hrabě Věžník lenní refe-

renty. Pod zápisem následuje 17 jmen včetně určení lavic, avšak bez dalších dat. (Datum v záhlaví je jediné v celém zápisu!) Autorka proto ke všem těmto jménům přiřadila automaticky datum 18. května 1763 jako den jmenování. Skutečností ale bylo, že Věžník jmenoval 18. května jen 6 lenních referentů (2 pány, 2 rytíře a 2 doktory), ostatní až v průběhu dalších let. Tuto interpretaci potvrzuje nejen rozbor písarských rukou, podle kterého zapsala záhlaví a prvních šest jmen jedna ruka, ostatní jména ruce jiné, ale hlavně doplňující zápisy o předchozích kariérách zbývajících jedenácti lenních referentů s konkrétními daty jejich jmenování. Např. v doprovodném textu u apelačního rady Václava Kagera hraběte Štampacha (inv. č. 70, s. 58–59) je napsáno, že „*ist lehen Refferent worden 7. Janu: 1768*“, podobně u rytíře Antonína Josefa Eberleho z Ebenfeldu (inv. č. 70, s. 117), že „*Wurde Lehens Referent a[nn]o 1765 per Rescrip: von 23. May d: a: [...]*“.

Stejně jako pro bod „Jméno“, byla i pro bod „Přísaha“ základem edice pro určité období úřední kniha inv. č. 69. A podobně jako u bodu „Jméno“, převzala Klára Woitschová u bodu „Přísaha“ do edice některá chybná data, zatímco ta správná uvádí s odkazem na úřední knihy inv. č. 68 a inv. č. 71 a literaturu v poznámkovém aparátu. Příkladem může být Kašpar Magnus z Minkvic (s. 65, č. 101), který podle edice přísahal 18. prosince 1622, podle předlohy už ale 15. prosince (s. 65, č. 101, pozn. 114). K podobné konfrontaci bohužel nedošlo ve všech případech a do edice proniklo z úřední knihy inv. č. 69 další množství neodhalených chyb. Např. Václav Budovec z Budova (s. 42, č. I) nevykonal přísahu 14. srpna 1587, ale 14. srpna 1584; Karl „Mohscon“ (s. 68, č. 123) ne 27. června 1635, ale 27. června 1634; Jan Josef z Vrtby (s. 44, č. 21) ne 20. července 1705, ale 30. července; Jiří Wunschwitz (s. 130, č. 14) ne 25. dubna 1628, ale 28. dubna; Jan Ignác Claudius (s. 131, č. 18) a Jan Golz (s. 131, č. 19) ne 12. března 1646, ale 16. března, atd. atd.

Už jen jako malichernost by se mohlo zdát upozornění na některá přehlédnutí nebo překlepy v edici (např. Jan z Krekelschofenu nevykonal přísahu 21. července 1620, ale 31. července (s. 63, č. XIII), David Vendelín ne 19. června 1663 ale 13. června (s. 142, č. 3) atd.), nebo na některá nepochopení německé předlohy (např. když je v edici u data přísahy kancelisty Matyáše Malkovského (s. 167, č. 111) napsáno „Přísaha: neuvedeno“, přitom v předloze čtu „*ist eodem die pro tali cancellista installiret worden*“, což se vztahuje k přísaze předcházejícího kancelisty Vojtěcha Gayera (s. 167, č. 110) ze dne 29. listopadu 1734. V edici má tedy být: „Přísaha: 29. listopadu 1734“), nebo na vypouštění zdánlivě nepodstatných detailů bez upozornění v ediční poznámce (např. Antonín Schrepel z Schrepelsbergu (s. 160, č. 65) vykonal po-

dle autorky 10. února 1681 přísahu k úřadu kancelisty, v předloze je ale uvedeno, že „*ist durch vermittlung Ihro Excell: Herrn Herrn Praesidenten zum fünften salavirten canzellisten beaydiget worden den 10. Feb. 1681*“ (inv. č. 69, s. 204–205)).

Předchozí/další kariéra: V ediční poznámce k tomuto bodu postrádám upřesnění, podle jakého klíče autorka úřední posty a „další okolnosti“ vybírala a k jednotlivým zaměstnancům soudu následně přiřazovala. Prameny a literaturu sice specifikovala, srovnáním s edicí ale docházím k závěru, že se jedná o blíže nedefinovaný výběr, zatížený řadou omylů a nepřesností.

Pokud autorka čerpala z literatury, přiřadila k jednotlivcům nejčastěji mylně úřady, které nikdy nezastávali, nebo naopak vypustila ty, které zastávali. Řadu příkladů najdeme hned v soupisu prezidentů soudu (s. 41–45). Ladislav Popel z Lobkovic nebyl nikdy „nejvyšší purkrabí a tajný rada“, naopak byl nejvyšším berníkem a přisedícím dvorského a komorního soudu; Jiří mladší z Lobkovic nebyl nikdy „nejvyšší kraječ“, zato byl přisedícím dvorského a komorního soudu; Kryštof z Lobkovic nebyl nikdy „prezident královské komory ve Slezsku“ nebo „nejvyšší purkrabí“, byl ale nejvyšším komorníkem (ne nejvyšším komořím) a nejvyšším mistrem komory; Ferdinand purkrabí z Donína byl navíc radou české komory, nejvyšším hofmistrem v letech 1610–1611 (ne 1609–1610); Jan Zbyněk Zajíc z Házmburka byl navíc také přisedícím dvorského a komorního soudu a nejvyšším a dědičným stolníkem a kuchmistrem, atd.

Pokud autorka čerpala z pramenů, patří mezi časté nedostatky špatný překlad a výklad německé předlohy (např. německý sekretář Martin Reymann (s. 130, č. 10). Podle bodu „Přísaha“ v edici přísahal k úřadu německého sekretáře 30. května 1614 a 13. června byl instalován, a podle bodu „Předchozí kariéra“ byl „německý sekretář v české dvorské kanceláři“. V předloze čtu sice stejná data přísahy (u České dvorské kanceláře v Linci) a instalace (u apelace), ale ne k úřadu německého sekretáře, nýbrž k jeho správcovství („*zum teütschen Secretarii Ambts verwalter*“). Řádným sekretářem se stal až 19. 6. 1615, když („*und volgents den 19. Juny A[nn]o 1615. volkumblichen zum Secretari Confirmirt und bestellt worden*“). K drobnějším nedostatkům počítám přebírání pouhých částí předlohy bez upozornění v ediční poznámce (např. Ondřej Ignác Smrkovský (s. 162, č. 73) byl podle edice v další kariéře od 17. července 1703 expeditorem („*Promotus in Expeditorem 17. July 1703. [...]*“), na stejné řádce v předloze ale text pokračuje („*[...] et in Registratorem Böemicum 6. Martý A[nn]o 1704.*“), což už se čtenář

v edici z neznámého důvodu nedočte), nebo vypuštění celých doprovodných údajů (např. u Františka Karla Clary-Aldringena (s. 109, č. 370) je vypuštěno, že „den 27. Febr: 1761 ist selbter zu der Granitz=Policey=Sicherheits= und Rauchfangkehrers co[missi]on zugezogen worden“ (inv. č. 70, s. 55–56), u Donáta Josefa z Mühlensdorfu (s. 109, č. 366) zase „valedixit 5. Novembris 1764 und ist für einen minderschreiber bey der k: landtafel resolviret word[en]“ (inv. č. 70, s. 115).

Poznámka: Tento bod edice vyhradila Klára Woitschová „pro záznam dalších skutečností, např. na cí místo či plat zaměstnanec postoupil, různých zajímavých podrobností z jeho života...“. I zde ale postrádám definici rámce těchto „dalších skutečností“, a stejně jako u předchozího bodu i zde se jedná o blíže nedefinovaný výběr.

Práce s prameny je někdy nelogická, např. když u jedné osoby Klára Woitschová doplňující údaje uvádí a u druhé je vynechává (např. častý údaj o narození vypustila u Filipa Viléma Šmuka (s. 171, č. 138), který byl „von Friedenberg gebürtig“, nebo u Kryštofa Geyera (s. 162, č. 78), který byl „von Hogan in Böhmen gebürtig“), nebo když zdánlivě podružné údaje bez upozornění vypouští (např. že Josefovi Kempfemu (s. 169, č. 126) „den 3ten Marty 1752 ist ihme das Rescripten Buch übergeben worden“). Někdy si autorka práci s pramenem zjednodušila, zvláště při překladech místních názvů (např. u Františka Antonína z Greifenbachu (s. 160, č. 63) do edice napsala, že „padl ve válce“, v předloze se ale píše: „ist im Krieg bey Bosel umbkommen“), a tam kde překlad je, můžeme narazit na chybu (např. Josef Moyses (s. 170, č. 136) se nenarodil v Doksech (míněny pravděpodobně ty u České Lípy, něm. Hirschberg), ale byl „von Hirschberg in Schlesien gebürtig“).

Také v tomto bodu činila autorce problém terminologie a převod německého textu do jednotlivých bodů biogramu (např. kancelista Václav Puchner (s. 154, č. 18) podle edice přísahal 20. prosince 1583 a úřad opustil 20. března 1584, v soudobé předloze ale čtu, že byl 17. prosince 1583 přijat („ist angenommen worden“) a 20. března 1584 vykonal přísahu („und veraidet worden“).

Už jen detailem, opakuji se ale prakticky v celé edici, může být výtku, že když autorka v tomto bodu upozorňuje na předchozí nebo následující kariéru jednotlivce slovy „poprvé jmenován“ nebo „znovu jmenován“, nemusí se vždy jednat o datum „jmenování“ ve vlastním slova smyslu, ale o datum některé ze tří fází obsazování soudu.

Závěrečná poznámka

Podle mého názoru jsou údaje, které zájemcům o apelační soud Klára Woitschová ve své monografii a edici zprostředkovala, natolik nespolehlivé, že je její uživatel bude muset konfrontovat s citovanými prameny. Přestože měla autorka k dispozici pestrou škálu a množství pramenů, nevyužila jich k sestavení co možná nejkompaktnějšího soupisu personálu apelačního soudu v letech 1548–1783. Edice tak vyšla podle mého soudu předčasně, a spolehlivý soupis vyčerpávající v maximální míře všechny dostupné prameny čeká na svého vydavatele.

Woitschová, Klára: „... což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783. Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o., Pelhřimov 2010, 197 s.